

Het voorkomen van schooluitval

Samenvattend eindrapport

EUROPEAN AGENCY
for Special Needs and Inclusive Education

HET VOORKOMEN VAN SCHOOLUITVAL

Samenvattend eindrapport

Het European Agency for Special Needs and Inclusive Education (het Agency) is een onafhankelijke en zelfbesturende organisatie. Het Agency wordt medegefinancierd door de ministeries van onderwijs in zijn lidstaten en door de Europese Commissie, door middel van een exploitatiesubsidie van het Erasmus+ onderwijsprogramma van de Europese Unie (2014–2020).

Mede gefinancierd door
het programma Erasmus+
van de Europese Unie

De steun van de Europese Commissie voor de productie van deze publicatie betekent geen goedkeuring van de inhoud, die uitsluitend de meningen van de auteurs weergeeft, en de Commissie kan niet verantwoordelijk worden gehouden voor het gebruik dat gemaakt kan worden van de informatie die erin is vervat.

De standpunten die in dit document worden verwoord, komen niet noodzakelijkerwijs overeen met de officiële standpunten van het Agency, zijn lidstaten of de Commissie.

Redacteur: Anthoula Kefallinou

Het gebruik van delen van dit document is toegestaan mits een duidelijke bronvermelding wordt opgenomen. Er moet als volgt naar dit document worden verwezen: European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2020. *Het voorkomen van schooluitval: Samenvattend eindrapport*. (A. Kefallinou, red.). Odense, Denemarken

Met het oog op een grotere toegankelijkheid is dit rapport beschikbaar in 25 talen en in een toegankelijk elektronisch formaat op de website van het Agency:
www.european-agency.org

Dit is een vertaling van een oorspronkelijke tekst in het Engels. Raadpleeg de oorspronkelijke Engelse tekst in geval van twijfel over de correctheid van de informatie in de vertaling.

ISBN: 978-87-7110-897-2 (Elektronisch)

© European Agency for Special Needs and Inclusive Education 2020

Secretariaat
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Kantoor Brussel
Rue Montoyer, 21
BE-1000 Brussels Belgium
Tel: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

INHOUD

INLEIDING	5
CONCEPTUEEL KADER VAN HET PROJECT	6
Definitie van schooluitval	6
Een systematische benadering om schooluitval te voorkomen	7
BEVINDINGEN UIT DE ONDERZOEKSLITERATUUR	10
BEVINDINGEN UIT DE BELEIDSLITERATUUR	13
BELANGRIJKSTE BELEIDSACTIES TER VOORKOMING VAN SCHOOLUITVAL	15
PROJECTRESULTATEN	17
LITERATUUR	18

INLEIDING

Het opbouwen van het draagvermogen van de school en het bestrijden van schooluitval zijn cruciaal voor inclusieve onderwijssystemen. Tijdens de afgelopen jaren was het voorkomen van schooluitval een van de prioritaire thema's van de lidstaten van het European Agency for Special Needs and Inclusive Education (het Agency). In de landenenquête van 2015 hebben de leden van de Representative Board van het Agency gevraagd naar een project gericht op schooluitval en inclusie. Als reactie heeft het Agency een thematisch project opgezet met als titel **Het voorkomen van schooluitval: Onderzoek naar het potentieel van beleid inzake inclusief onderwijs op systeem- en individueel niveau** (Preventing School Failure - PSF). In dit project wordt voortgebouwd op de resultaten van bestaande werkzaamheden van het Agency inzake schooluitval.

Het PSF-project geeft een uitgebreid overzicht van de beschikbare beleids- en onderzoeksliteratuur over het voorkomen van schooluitval. Het heeft tot doel de kenmerken te benadrukken van inclusieve beleidskaders die kunnen helpen bij het voorkomen van schooluitval en bij het verbeteren van het vermogen van schoolsystemen om aan de uiteenlopende behoeften van leerlingen te voldoen.

De projectactiviteiten liepen van 2018 tot 2019. Er werd onderzocht of een inclusief onderwijsbeleid schooluitval kan voorkomen, zowel met betrekking tot individuen als het hele onderwijssysteem. De volgende belangrijke onderzoeksvragen vormden de leidraad voor de projectactiviteiten:

1. Wat zegt de onderzoeksliteratuur over de relatie tussen het voorkomen van schooluitval en inclusieve onderwijssystemen?
2. Wat wordt in de lidstaten van het Agency beleidsmatig verstaan onder het voorkomen van schooluitval met betrekking tot individuele leerlingen en het onderwijssysteem als geheel en hoe gaat het beleid daarmee om?
3. Welke elementen en kaders van inclusief beleid lijken noodzakelijk om schooluitval te voorkomen?

Het projectteam heeft naast deskresearch twee parallelle acties ondernomen om die vragen te beantwoorden. In de eerste actie werd de Europese en internationale onderzoeksliteratuur over het voorkomen van schooluitval en de link met inclusief onderwijs onderzocht en geanalyseerd. In de tweede actie werd de Europese en internationale beleidsliteratuur geanalyseerd. Ook werden de bestaande nationale beleidsmaatregelen ter voorkoming van schooluitval onder de loep genomen. Dit hield in dat er door middel van een enquête informatie werd verzameld van de lidstaten van het Agency om een zicht te krijgen op de beleidsmaatregelen die ze nemen op het gebied van de aanpak van schooluitval. Veertien landen bezorgden een rapport voor verdere analyse: Duitsland, Estland, Finland, Griekenland, Ierland, IJsland, Letland, Malta, Servië, Slowakije, Tsjechië, het Verenigd Koninkrijk (Noord-Ierland), het Verenigd Koninkrijk (Schotland) en Zweden.

Het project richtte zich van primair onderwijs tot het eind van de bovenbouw van het voortgezet onderwijs, d.w.z. **internationaal standaardclassificatie voor onderwijs**, ISCED-niveaus 1–3.

De belangrijkste doelgroep die beoogd wordt met het project zijn nationale, regionale en lokale beleidsmakers voor inclusief onderwijs.

CONCEPTUEEL KADER VAN HET PROJECT

Definitie van schooluitval

Omdat schooluitval een complexe kwestie is, is het belangrijk om de term binnen de projectcontext te verduidelijken en te definiëren.

In het **PSF-literatuuronderzoek** (European Agency, 2019a) wordt verduidelijkt dat het onderzoek naar schooluitval zich gericht heeft op twee belangrijke perspectieven: het individuele perspectief (hoe individuen binnen het schoolsysteem kunnen uitvallen) en het organisatorische perspectief (hoe het schoolsysteem kan falen met betrekking tot individuele leerlingen).

In de beleidsliteratuur wordt vaak gewezen op het belang van het organisatieperspectief ter voorkoming van schooluitval. Dat perspectief komt in internationale en Europese beleidsdocumenten over het onderzoek naar voortijdig schoolverlaten (zie European Agency, 2016; 2017a; Europese Commissie, 2015) of over de doeltreffendheid en verbetering van scholen (zie Europese Commissie, 2017) echter veel minder aan bod.

Rekening houdend met het bovenstaande wordt schooluitval in het PSF-project als volgt gedefinieerd:

Schooluitval treedt op wanneer een systeem er niet in slaagt te voorzien in fair en inclusief onderwijs dat leidt tot succesvol leren, betrokkenheid, bredere participatie aan het gemeenschapsleven en de overgang naar een stabiele volwassenheid (European Agency, 2019b, blz. 22).

Het voorkomen van schooluitval houdt dus in dat er een inclusief systeem wordt ontwikkeld waarin alle leerlingen – ook degenen die het risico lopen uit te vallen en het meest kwetsbaar zijn voor uitsluiting – onderwijs van hoge kwaliteit ontvangen. Dit leidt tot betere prestaties en de succesvolle voltooiing van het leerplichtonderwijs. Het gaat ook verder dan schoolorganisatie, om zo ongelijkheid aan te pakken om een bredere participatie aan het gemeenschapsleven en de overgang naar een stabiele volwassenheid te waarborgen (European Agency, 2019b).

Een systematische benadering om schooluitval te voorkomen

Het conceptuele kader van het project benadrukt een systematische aanpak en ondersteunt een **op mensenrechten gebaseerde benadering**. Volgens dit principe moeten onderwijssystemen scholen in staat stellen om het recht op onderwijs van hoge kwaliteit voor alle leerlingen te waarborgen.

Dit houdt in:

...de aandacht verschuift van individuele ondersteuning en compenserende benaderingen (d.w.z. gebaseerd op een medische diagnose of labels), naar meer preventieve maatregelen en proactieve vormen van leren en lesgeven (European Agency, 2017b, blz. 19).

Met deze benadering wordt beoogd aan de behoeften van alle leerlingen tegemoet te komen. Ze heeft tot doel om institutionele belemmeringen op alle niveaus die schooluitval kunnen veroorzaken, te identificeren en te doorbreken, waarbij een systeem wordt gestimuleerd dat zowel gelijkwaardigheid als uitmuntendheid garandeert.

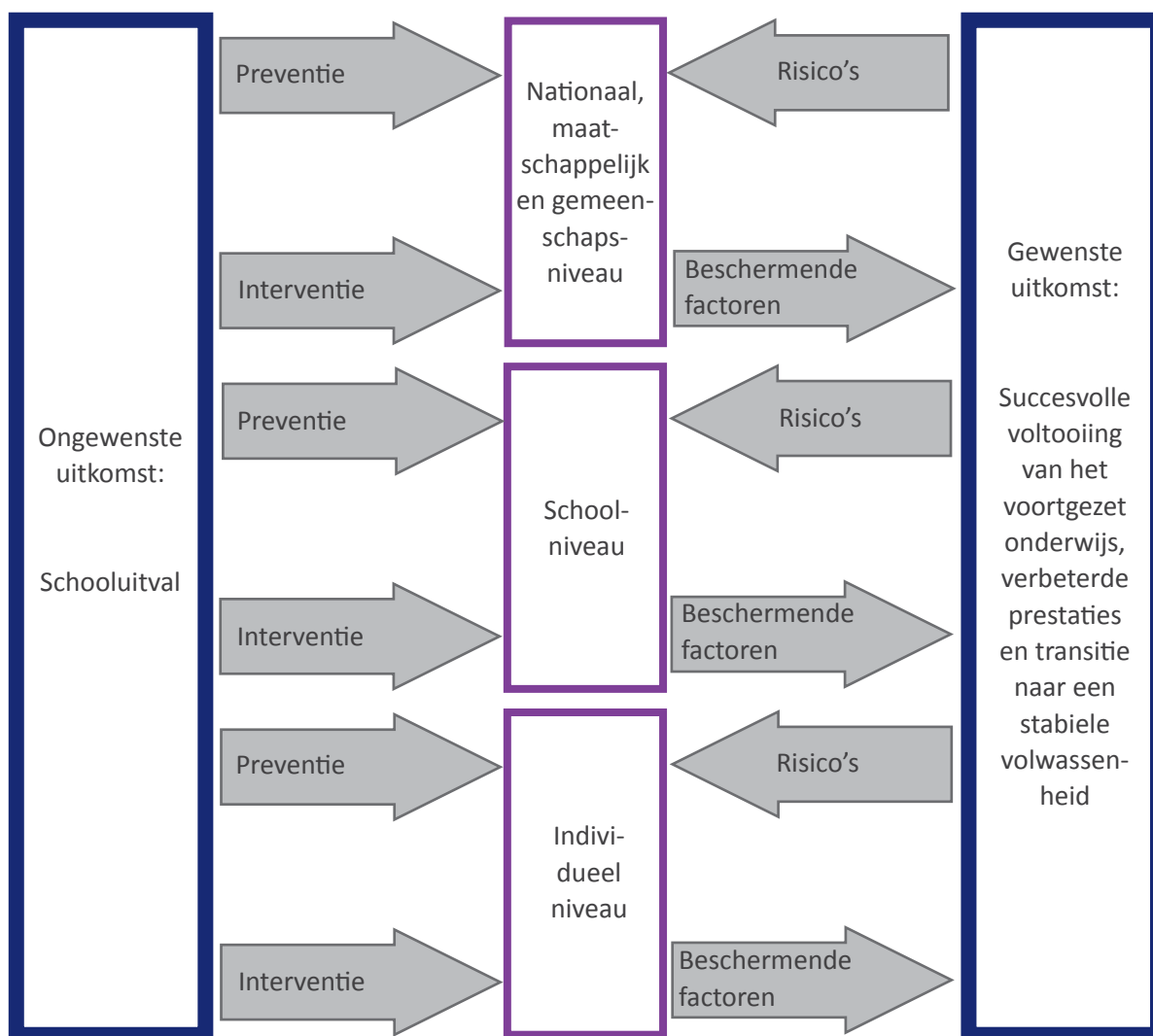
Inclusieve onderwijsystemen worden het meest effectief ondersteund wanneer beleidsmaatregelen de nadruk leggen op preventie, in plaats van op interventie en compensatie. In het PSF-project wordt erkend dat voor sommige leerlingen compenserende maatregelen nodig kunnen zijn en dat deze daarom vaak worden gebruikt door landen. Compenserende acties en beleidsmaatregelen moeten echter een laatste redmiddel zijn. Landen moeten prioriteit geven aan preventieve benaderingen.

Schooluitval kan worden voorkomen door een combinatie van nationaal/regionaal en lokaal beleid, een goede schoolorganisatie en het begrip hebben voor en het tegemoet komen aan individuele omstandigheden. Het PSF-literatuuronderzoek schetst een conceptueel kader voor het voorkomen van schooluitval dat deze elementen bevat. Het bouwt daarbij verder op eerdere werkzaamheden van het Agency over voortijdig schoolverlaten (European Agency, 2016; 2017a). Volgens dit model is er een **reeks krachten in het leven van een leerling (risico's en beschermende factoren) en externe krachten die door beleidsmakers en diverse onderwijsprofessionals kunnen worden beïnvloed (preventieve strategieën en interventies)**.

Het model illustreert hoe deze verschillende krachten de leerling kunnen laten bewegen tussen de gewenste uitkomst van succesvolle voltooiing van het voortgezet onderwijs, betere prestaties en de transitie naar een stabiele volwassenheid en de ongewenste uitkomst van schooluitval. Deze krachten spelen een rol binnen de gemeenschap, de school en het individu (European Agency, 2019a). Binnen dit model is het ecosysteem waarbinnen de krachten werken belangrijk (Bronfenbrenner, 2005).

Het PSF-project legt de nadruk op dit ecosysteemperspectief om de aanpak van schooluitval op systeemniveau verder te onderzoeken en doet dat in de context van het **ecosysteemmodel van inclusief onderwijs**. Het bouwt voort op recente werkzaamheden van het Agency maar breidt die ook verder uit, zoals de projecten: **Inclusieve voor- en vroegschoolse educatie**, **Verhogen van prestaties van alle leerlingen in inclusief onderwijs** en **Ondersteunen van inclusief schoolleiderschap**. Het ecosysteemmodel is bedoeld om beleidsmakers voor onderwijs te helpen bij het in kaart te brengen van de belangrijkste domeinen voor verdere ontwikkeling op lokaal, regionaal en/of nationaal vlak.

Afbeelding 1. Gecombineerd ecosysteem- en krachtveldanalysemodel van factoren die van invloed zijn op schooluitval (aangepast door European Agency, 2017a)

Het ecosysteemmodel bestaat uit de volgende onderling samenhangende systemen:

- Het **microsysteem** omvat processen binnen de school en de interactie van de leerling met peers en volwassenen. In de context van dit project kijkt het microsysteem naar de totale schoolbenaderingen en naar praktijken waarbij de leerling centraal staat, die aanwezigheid op school en de betrokkenheid kunnen vergroten.
- Het **mesosysteem** geeft een beeld van de onderlinge relaties binnen het microsysteem die van invloed zijn op schoolstructuren en -systemen. Voor dit project omvat het mesosysteem interacties op schoolniveau die kunnen helpen om schooluitval aan te pakken.
- Het **exosysteem** omvat de gemeenschapscontext, die van invloed kan zijn op andere niveaus. In dit project legt het exosysteem de nadruk op lokale gemeenschapsacties die kunnen bijdragen aan het voorkomen van schooluitval.
- Het **macrosysteem** vertegenwoordigt de bredere sociale, culturele en wetgevende context die alle andere systemen omvat. In het kader van dit project omvat het macrosysteem nationale/regionale acties ter voorkoming van schooluitval en ter bevordering van inclusiviteit.

De verschillende systeemcomponenten en de relaties tussen deze componenten hebben invloed op het vermogen van scholen om alle leerlingen te accepteren en te bereiken. Als een schoolsysteem niet in staat is om elke leerling billijke kansen te bieden om de school succesvol te voltooien en voorbereid te zijn op het leven als volwassene, dan heeft het 'gefaald'.

In het ecosysteemmodel wordt de nadruk gelegd op de onderlinge relatie en de onderlinge afhankelijkheid van de systeemniveaus. Bij elke poging om één element van een systeem te wijzigen moet dus rekening worden gehouden met de impact op de andere elementen (European Agency, 2019a).

Het model stelt zowel interne als externe factoren vast. Het gaat dus verder dan de dichotome vraag of leer- en inclusieve uitkomsten afhankelijk zijn van het individu of van de context. Elke factor staat altijd in relatie tot het educatieve ecosysteem van de leerling. Door de leerling centraal te stellen, ondersteunt het ecosysteemmodel dus de op mensenrechten gebaseerde benadering (ibid.).

BEVINDINGEN UIT DE ONDERZOEKSLITERATUUR

In de **eerste actie** van de projectactiviteiten werd de Europese en internationale onderzoeksliteratuur over de preventie van schooluitval met betrekking tot inclusief onderwijs onderzocht en geanalyseerd. Het **PSF-literatuuroverzicht** presenteert onderzoek dat een reeks methodologieën toepast om oplossingen voor schooluitval te begrijpen en vast te stellen. De definities van schooluitval in de literatuur zijn eerder gericht op individuele leerlingen dan op schoolverbetering. Deze definities vallen onder drie hoofdthema's:

- Voortijdig schoolverlaten
- Geringe schoolprestaties
- Onvermogen om volledig deel te nemen aan de samenleving of een laag welzijn als volwassene (European Agency, 2019a).

De literatuur illustreert de complexiteit van factoren die kunnen leiden tot schooluitval. Er worden ook stappen geschetst die kunnen worden genomen om schooluitval op elk ecosysteemniveau te voorkomen. Elk thema wordt gekenmerkt door een reeks risico's, beschermende factoren, preventieve strategieën en interventies. Deze krachten duwen en trekken het individu tussen schoolsucces en schooluitval.

Krachten die verbonden zijn met schooluitval en -succes werken op het maatschappelijke niveau door middel van nationaal beleid en de lokale context. Ze functioneren op schoolniveau door middel van schoolorganisatie en flexibiliteit om tegemoet te komen

aan individuele leerlingen. Ze zijn ook werkzaam op het gezins- en individueel niveau en omvatten zowel intra-persoonlijke factoren (bijv. motiverende, fysieke, zintuiglijke, genetische, cognitieve en taalkundige factoren) als inter-persoonlijke factoren (bijv. gezinsbehoeften, beschikbare ondersteuning, sociale vaardigheden en mogelijkheden).

Er kunnen verschillende benaderingen worden gevolgd om risico's te verminderen, problemen te voorkomen en de kans op schooluitval te keren of te verkleinen. De literatuur suggereert de volgende actiegebieden op elk systeemniveau:

Op nationaal, maatschappelijk en gemeenschapsniveau (macro- en exosysteem) is er behoefte om:

- sociale ongelijkheid aan te pakken;
- gelijkwaardigheid te bevorderen;
- armoede tegen te gaan;
- de toegang tot geestelijke gezondheidszorg en therapeutische interventies voor leerlingen en leerkrachten te verbeteren;
- de beschikbaarheid van ondersteunende diensten binnen de gemeenschap te vergroten;
- drugs- en alcoholinterventieprogramma's te ontwikkelen die ook gezinnen helpen.

Daarom is nationaal, regionaal en mondiaal beleid dat van invloed is op de gezondheidszorg, de werkgelegenheid, de huisvesting en het sociaal welzijn allemaal relevant voor deze discussie.

Op schoolniveau (mesosysteem en microsysteem) kunnen aanzienlijke belemmeringen voor het leren en de participatie bestaan. Scholen moeten een omgeving creëren waar leerlingen zich veilig en gewaardeerd voelen en waar ouders betrokken zijn. Over het algemeen geven studies aan dat de invloed van de ouders en het gezin verder moet gaan dan gezamenlijke activiteiten. Scholen moeten nadenken over manieren om ouders in staat te stellen betrokken te zijn bij het onderwijs van hun kinderen, ze moeten diensten ontwikkelen om opvoedingsvaardigheden te verbeteren, generatiewisselingen in immigrantenpopulaties die de motivatie en de betrokkenheid kunnen beïnvloeden aanpakken, en gemarginaliseerde gezinnen bijstaan.

Scholen en leerkrachten kunnen ook actie ondernemen om de getroffen leerlingen te ondersteunen, leerlingen in contact brengen met verschillende beroepsmogelijkheden om hun ambities te stimuleren en de kwaliteit van de schoolgebouwen onderhouden. De literatuur benadrukt het belang van de relatie tussen leerkracht en leerling, positieve percepties van de leerkracht over leerlingen, het vermijden van het gebruiken van schaamte als een onderwijsstrategie en het hebben van een eerlijk disciplinair beleid. De onderzoeksliteratuur beveelt ook strategieën voor het monitoren van de vooruitgang van leerlingen aan. Als het gaat om het waarborgen van de motivatie van leerlingen, is het

belangrijk dat leerkrachten een groeimindset bij leerlingen ontwikkelen en dat zij begrijpen dat individuele omstandigheden extra ondersteuning kunnen vereisen.

Op individueel niveau (microsysteem) zijn er veel nuances om te overwegen. Leerlingen kunnen specifieke onderwijsbehoeften of een handicap, een laag niveau van academische betrokkenheid, lage verwachtingen en een laag niveau van zelfstandigheid hebben. Zij kunnen de school als weinig relevant voor hun leven beschouwen. Specifieke individuele uitdagingen kunnen ook het overlijden van ouders, risicovol gedrag (zoals drugs- of alcoholgebruik), een pleegzorgachtergrond of het zorgsysteem en tienerzwangerschappen omvatten.

Scholen en gemeenschappen kunnen helpen om problemen tegen te gaan door:

- het bevorderen van de samenwerking tussen externe instanties en scholen en de ontwikkeling van diensten, zoals kinderopvang op scholen, logopedie, counseling en geestelijke gezondheidszorg;
- zich te richten op formatieve evaluatie van competenties en vormen van permanente evaluatie;
- het ontwikkelen van curricula die relevant zijn voor de interesses, ambities en behoeften van leerlingen, met een nadruk op studievaardigheden en zelfstandig leren;
- het ondersteunen van de motivatie van leerlingen door de lokale gemeenschap erbij te betrekken en de individuele veerkracht te ontwikkelen;
- het versterken van geïndividualiseerde trajecten, met name voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften;
- de geringe academische vooruitgang in een vroeg stadium aan te pakken en indien nodig steun te verlenen;
- zittenblijven te vermijden.

Ten slotte is het noodzakelijk om de effectiviteit van de strategieën voor het terugdringen van schooluitval regelmatig te evalueren. Preventie moet de noodzaak van compenserende maatregelen uitsluiten. Interventies kunnen een oplossing bieden wanneer zich eventuele onbedoelde uitdagingen stellen.

In het algemeen blijkt uit de onderzoeksliteratuur dat onderwijssystemen zo kunnen worden georganiseerd dat ze effectief tegemoetkomen aan de diversiteit van de behoeften van leerlingen zodat ze schooluitval voorkomen. Het PSF-literatuuronderzoek wijst op het belang van **universeel ontwerp** teneinde de inclusiviteit te vergroten en het succes van alle leerlingen te bevorderen (European Agency, 2019a).

BEVINDINGEN UIT DE BELEIDSLITERATUUR

De tweede actie van de projectactiviteiten bestond uit het analyseren van bestaande nationale beleidsmaatregelen ter voorkoming van schooluitval. Uit die evaluatie blijkt dat Europese landen zich steeds meer inzetten voor de ontwikkeling van meer rechtvaardige en inclusieve onderwijssystemen. Er bestaat echter grote **internationale bezorgdheid over het lage niveau van schoolprestaties van bepaalde groepen leerlingen**. Er zijn ook zorgen over de bredere kwestie van schooluitval vanuit een systematisch perspectief.

Onderwijssystemen hebben verschillende beleidsmaatregelen ontwikkeld om tegemoet te komen aan de verschillende behoeften van leerlingen, om resultaten van leerlingen te verbeteren en om schooluitval te voorkomen. In het samenvattend verslag van het PSF-project zijn relevant(e) beleid en maatregelen in de onderwijssystemen van de 14 landen die aan de landenenquête van het PSF-project hebben deelgenomen, geanalyseerd (European Agency, 2019b).

Uit de analyse bleek dat in het nationale beleid de term schooluitval niet direct wordt gebruikt en dat de betekenis ervan geïmpliceerd wordt. In plaats van het koppelen van schooluitval aan individuen, bieden sommige landen inzicht in de manier waarop **voortgang ten aanzien van schooluitval kan worden begrepen vanuit een positief systeem perspectief, door het bevorderen van het schoolsucces.**

Uit de analyse bleek ook dat bijna alle landen relevante beleidskaders hebben ontwikkeld. Hun beleidsdoelstellingen lopen echter sterk uiteen. Sommige landen leggen de nadruk op maatregelen die gericht zijn op het individu. Andere verwijzen naar alomvattende maatregelen die bedoeld zijn voor de hele school of het hele onderwijssysteem.

Ondanks de verscheidenheid aan definities en benaderingen van schooluitval, bestaan gemeenschappelijke patronen in het beleid van de landen uit:

- het vergroten van de betrokkenheid en het terugdringen van voortijdig schoolverlaten;
- het gericht zijn op lage niveaus van schoolprestaties;
- het bevorderen van een schoolbrede ontwikkelingsbenadering voor onderwijs en leren.

De belangrijkste beleidsprioriteiten die de landen aangeven, zijn onder meer het vaststellen en ondersteunen van 'risicoleerlingen', het verbeteren van het onderwijsniveau op bepaalde gebieden, het dichten van de onderwijskloof en het ontwikkelen van een curriculum, assessment en pedagogiek.

De onderzoeksgegevens van de projectlanden verstrekten ook inzicht in de belangrijkste uitdagingen waarmee landen worden geconfronteerd bij het voorkomen van schooluitval. Deze uitdagingen zijn:

- het effectief uitvoeren van beleid inzake inclusief onderwijs;
- het opbouwen van de deskundigheid van leerkrachten;
- het verbeteren van de kwaliteit van ondersteuning;
- het ontwikkelen van effectievere governance-, financierings- en monitoringsmechanismen.

In het algemeen geeft de beleidsevaluatie aan dat er meerdere dimensies en een evenwichtige benadering nodig zijn om schooluitval tegen te gaan. Door de projectbevindingen, die de aanpak van de landen valideren, wordt een inclusief systeem dat de schoolcapaciteit moet opbouwen en de prestaties van alle leerlingen moet verhogen aanbevolen, in plaats van slechte schoolresultaten te compenseren. **Om dit doel te bereiken, moeten nationaal beleid, maatregelen en strategieën een systemische, totale schoolbenadering aannemen. Tegelijkertijd moeten ze leerlinggericht zijn, gericht op kwetsbare personen.**

BELANGRIJKSTE BELEIDSACTIES TER VOORKOMING VAN SCHOOLUITVAL

Door de bevindingen van het onderzoek en de beleidsevaluaties te combineren, heeft het PSF-project inclusieve beleidselementen vastgesteld die ervoor kunnen zorgen dat scholen rechtvaardiger worden. Het project gebruikt het ecosysteemmodel om een uitgebreid beleidskader te suggereren voor het voorkomen van schooluitval. Dit omvat diverse inclusieve beleidsacties die landen kunnen helpen voortgang te boeken bij het voorkomen van schooluitval.

De belangrijkste beleidsacties zijn georganiseerd in de vier ecosysteemniveaus: nationaal/regionaal, gemeenschap, school en individueel.

Tot de beleidsacties op nationaal/regionaal niveau (macrosysteem) behoren:

- het verminderen van sociale ongelijkheid, het bevorderen van gelijke kansen en het tegengaan van armoede;
- het ondersteunen van sectoroverschrijdende samenwerking tussen de ministeries van Onderwijs, Volksgezondheid, Sociale Zorg, Huisvesting en Arbeid;
- het verbeteren van de toegang tot en de aanwezigheid op school.

Beleidsmaatregelen op gemeenschapsniveau (exosysteem en mesosysteem) omvatten:

- het verbeteren van de toegang tot en de beschikbaarheid van ondersteunende diensten binnen de gemeenschap;
- het bevorderen van de samenwerking tussen externe agentschappen/diensten en scholen;
- het zinvol omgaan met gezinnen.

Tot beleidsmaatregelen op schoolniveau (mesosysteem en microsysteem) behoren:

- het ontwikkelen van inclusief schoolleiderschap;
- het verbreden van het curriculum, assessment en pedagogiek;
- het bieden van loopbaanbegeleiding en flexibele loopbaantrajecten;
- het ondersteunen van de gezondheid en het welzijn van leerlingen.

Beleidsmaatregelen op individueel niveau (microsysteem) omvatten:

- het versterken van gepersonaliseerde benaderingen;
- het zo vroeg mogelijk aanpakken van geringe schoolprestaties;
- het vermijden van zittenblijven.

Dit kader voor het voorkomen van schooluitval bevat en complementeert de kaders die binnen de Europese Unie en internationaal bestaan voor de verbetering van de onderwijskwaliteit voor alle leerlingen. Het kan dienen als uitgangspunt voor nationale/regionale en lokale gesprekken over hoe het onderwijsbeleid kan helpen om schooluitval te voorkomen. Elk van de hoger genoemde domeinen kan **een potentiële nationale doelstelling zijn voor verder actie**. Daarom kan het kader een basis vormen om voor elk domein indicatoren voorop te stellen of ze op te nemen in nationale criteria voor het voorkomen van schooluitval.

Tot slot kunnen de landen dit kader gebruiken als **referentie voor de monitoring van de voortgang die wordt geboekt bij het voorkomen van schooluitval**. Het kan het leren met peers en de uitwisseling van kennis over hoe deze domeinen in de context geplaatst moeten worden, het (her)verdelen van financiële middelen en de ontwikkeling van synergieën tussen lokale en systeembeheerders, vergemakkelijken.

Over het algemeen heeft het PSF-project aangetoond dat kwalitatief hoogwaardige inclusieve onderwijssystemen kunnen worden georganiseerd om op doeltreffende wijze tegemoet te komen aan de uiteenlopende behoeften van leerlingen en om schooluitval te

voorkomen. Alomvattend beleid dat gericht is op gelijkwaardigheid en inclusie kan de algemene effectiviteit van onderwijssystemen en de individuele resultaten van leerlingen verbeteren. Eenvoudig gezegd kan het vergroten van de inclusiviteit van het onderwijssysteem leiden tot succes voor alle leerlingen.

PROJECTRESULTATEN

De twee projectactiviteiten hebben geleid tot vier onderling verbonden projectresultaten.

Het **PSF-literatuuroverzicht** (European Agency, 2019a) vloeide voort uit de eerste actie van de projectactiviteiten. Het geeft een overzicht van de Europese en internationale onderzoeksliteratuur over de preventie van schooluitval en de relatie tot inclusief onderwijs. In de evaluatie worden ook belangrijke concepten en thema's geïdentificeerd die het beleid en de praktijk ter voorkoming van schooluitval onderbouwen. Haar bevindingen waren dienstig voor de tweede actie van het project en de ontwikkeling van het samenvattend verslag van het project.

De **thematische analyse van de landeninformatie** geeft een samenvatting van de beleidsinformatie die is verstrekt door de 14 landen die aan de landenenquête van het project hebben deelgenomen. De analyse wordt gepresenteerd in de vorm van thematische tabellen, die tevens als informatie diende voor het samenvattend verslag van het project. Dit resultaat vormt een aanvulling op andere informatiebronnen die de nationale onderwijs- en opleidingssystemen beschrijven, zoals het document **Review en analyse van beleidsontwikkelingen in landen** van het Agency en de audits van het Agency in **Malta** en **IJsland**.

Het **samenvattend verslag van het PSF-project** (European Agency, 2019b) combineert de informatie van de twee projectacties en presenteert de overkoepelende projectresultaten. Het bevat informatie over de internationale en Europese beleidscontext, de bevindingen van het literatuuronderzoek en de resultaten van de landeninformatie-analyse. Het verslag geeft een overzicht van het probleem van schooluitval door de belangrijkste beleidsaspecten en de belangrijkste maatregelen die door de nationale onderwijsautoriteiten worden gestimuleerd, te analyseren. Tot slot wordt de nadruk gelegd op de kenmerken van inclusieve beleidskaders die het mogelijk maken voortgang te boeken bij het voorkomen van schooluitval.

In dit **samenvattend eindrapport van het PSF** worden de belangrijkste conclusies van het project samengevat.

Deze projectresultaten zijn beschikbaar op de **website van het PSF-project** (www.european-agency.org/projects/PSF).

LITERATUUR

Bronfenbrenner, U., 2005. 'The Bioecological Theory of Human Development' [De bio-ecologische theorie van menselijke ontwikkeling], in U. Bronfenbrenner (red.), *Making Human Beings Human: Bioecological Perspectives on Human Development [Mensen menselijk maken: Bio-ecologische perspectieven over menselijke ontwikkeling]*. Thousand Oaks, CA: Sage

European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2016. *Early School Leaving and Learners with Disabilities and/or Special Educational Needs: A Review of the Research Evidence Focusing on Europe [Voortijdig schoolverlaten en leerlingen met een handicap en/of specifieke onderwijsbehoeften: Een review van de op Europa gerichte onderzoeksgegevens]*. (A. Dyson en G. Squires, reds.). Odense, Denemarken. www.european-agency.org/resources/publications/early-school-leaving-and-learners-disabilities-andor-special-educational-0 (laatst bekeken in november 2019)

European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2017a. *Early School Leaving and Learners with Disabilities and/or Special Educational Needs: To what extent is research reflected in European Union policies? [Voortijdig schoolverlaten en leerlingen met een handicap en/of specifieke onderwijsbehoeften: In hoeverre wordt onderzoek weerspiegeld in het beleid van de Europese Unie?]*. (G. Squires en A. Dyson, reds.). Odense, Denemarken. www.european-agency.org/resources/publications/early-school-leaving-and-learners-disabilities-andor-special-educational (laatst bekeken in november 2019)

European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2017b. *Raising the Achievement of All Learners in Inclusive Education: Lessons from European Policy and Practice [Verhogen van prestaties van alle leerlingen in inclusief onderwijs: Lessen uit het Europees beleid en de Europese praktijk]*. (A. Kefallinou en V.J. Donnelly, reds.). Odense, Denemarken. www.european-agency.org/resources/publications/raising-achievement-all-learners-project-overview (laatst bekeken in november 2019)

European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2019a. *Preventing School Failure: A Review of the Literature [Het voorkomen van schooluitval: Een overzicht van de literatuur]*. (G. Squires en A. Kefallinou, reds.). Odense, Denemarken. www.european-agency.org/resources/publications/preventing-school-failure-literature-review (laatst bekeken in februari 2020)

European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2019b. *Preventing School Failure: Examining the Potential of Inclusive Education Policies at System and Individual Levels [Het voorkomen van schooluitval: Onderzoek naar het potentieel van beleid inzake inclusief onderwijs op systeem- en individueel niveau]*. (A. Kefallinou, red.). Odense, Denemarken. www.european-agency.org/resources/publications/preventing-school-failure-synthesis-report (laatst bekeken in februari 2020)

Europese Commissie, 2015. *Onderwijs en opleiding 2020. Schoolbeleid: Een schoolbrede aanpak van voortijdig schoolverlaten*. ec.europa.eu/assets/eac/education/experts-groups/2014-2015/school/early-leaving-policy_nl.pdf (laatst bekeken in oktober 2019)

Europese Commissie, 2017. *Een goede start in het leven dankzij ontwikkeling van scholen en uitstekend onderwijs*. Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's. COM/2017/0248 final. eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?qid=1496304694958&uri=COM:2017:248:FIN (laatst bekeken in april 2019)

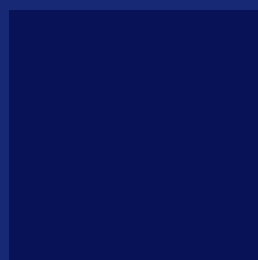

Secretariaat:

Østre Stationsvej 33
DK-5000
Odense C
Denmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Kantoor Brussel:

Rue Montoyer 21
BE-1000
Brussels
Belgium
Tel: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org